

CRIMS A L'URGELL, 1600-1825.

*Per Josep M. Planas i Closa,
doctor en història.*

En aquest article intentaré aproximar-me al delictes de sang en una àmplia zona de la Catalunya occidental durant una època que sabem que fou molt presidida per la violència popular i unes grans guerres. Em centraré només en la criminalitat perquè el crim és la prova més clara d'aquestes violències i tensions socials, la seva més patent manifestació; alhora, perquè un estudi de totes les formes de violència i de delinqüència és força més difícil de fer i exigiria una extensió que desbordaria les possibilitats d'un simple article.

PRELIMINARS.

Convé aclarir, abans de continuar, que aquí només consideraré els homicidis i els assassinats. Excloc, de totes totes, els casos d'ajusticiats, de persones occides mentre eren torturades a les presons, d'afusellats per qüestions militars, de soldats o miquelets morts en combat o en accions de guerra, i—resulta quasi innecessari assenyalar-ho— també els suïcidats. Per tant no és un estudi sobre totes les persones mortes violentament, sinó només sobre aquelles que van perdre la vida en accions aïllades i per un mòbil criminal. Aspiro, en definitiva a analitzar la criminalitat popular i, rera seu, totes aquelles tensions i conflictivitats que bategaven en el teixit social i en la vida quotidiana dels pobles lleidatans; la violència diguem-ne legal i l'estrictament militar queden arraconades, car obeeixen a uns altres paràmetres i característiques i han de ser estudiades d'una manera autònoma. Es obvi, però, que sí que s'han inclòs uns casos en que uns soldats mataven algun paísà en un saqueig o en una acció incontrolada, car en aquests fets sí que estem davant d'una autèntica acció criminal, ben diferent de les baixes produïdes en un combat.

La font principal que empro per fer aquest estudi són els registres parroquials d'òbits, els quals recullen de forma bastant sistemàtica i amb unes indicacions apreciables tots aquells casos de morts violentes. Ben habitualment, les dades han estat enriquides amb la consulta de documentació municipal, i a vegades, amb referències bibliogràfiques. Els recolzaments entre la documentació parroquial i la municipal són de gran interès, perquè les dues fonts es complementen molt bé i enriqueixen la base de dades. La llàstima, però, és que els llibres municipals urgellencs no abunden i presenten buits importants. A parròquies com Bellpuig ens falten els òbits de molts anys.

No treballo, per tant, ni amb la font ideal ni amb unes característiques arxivístiques òptimes. Malgrat tots els complements informatius, és ben clar que el meu material no es pot comparar ni de lluny amb documentació de tipus judicial. Així, doncs, aquest article és únicament una primera aproximació al tema. L'estudi definitiu de la qüestió exigirà molta més dedicació.

Com que en aquestes terres ponentines els volums parroquials són escassos i discontinus pel que al segle XVI fa referència, començo l'estudi l'any 1600. L'acabo l'any 1825, aproximadament en el moment que l'Antic Règim esta desapareixent. Potser hauria estat interessant prolongar-lo fins el 1850 o el 1875, però això ja hauria estat una invasió descarada del camp dels contemporaneistes. Endemés, la violència d'aquestes dècades decimonòniques ha de ser analitzada a la llum del carlisme i de les transformacions agràries i polítiques d'una etapa històrica molt diferent a l'antiga.

Per a cada persona occida he elaborat una fitxa on he recollit totes les dades que eren al meu abast. Per tant, aquells casos en què, en el mateix incident van morir dues o més persones no han estat considerats unitàriament sinó desglossats en les víctimes respectives. He preferit de fer aquesta distribució individual per facilitar l'estudi estadístic de les diverses característiques del fenòmen. Al capdavant, els casos amb víctimes múltiples eren secundaris, car predominaven els homicidis simples.

L'estudi no és extens, sinó que es basa en una mostra de casos. Se centra en quatre parròquies de la comarca de l'Urgell: Tàrrega, Anglesola, Verdú i Bellpúig ¹. Antigament, eren viles petites i mitjanes amb un pes comarcal bastant important. Bellpúig se situa cap al centre de la plana urgellenca, mentres Tàrrega i Verdú ens apropen a la veïna Segarra. Les quatre eren viles de pas amb una constant mobilitat humana i una economia poc o molt diversificada malgrat el rotund predomini agrari; les quatre van ser també molt afectades per les guerres i la presència habitual de tropes des de la segona meitat del segle XVII. Tots aquests factors hi afavorien la criminalitat.

Per tal de disposar de més casos i eixamplar la base de dades, he recorregut també a publicacions de caràcter local i comarcal sobre les terres de Ponent i n'he estret les indicacions sobre crims (indicacions que, val a dir-ho, els seus autors també van extreure força sovint dels llibres d'òbits). Aquest mostreig ha fornint unes apreciables desenes de casos, només que amb l'inconvenient de la discontinuïtat i la irregularitat. Això pot "inflar" una mica el nombre de crims en unes èpoques determinades — la de les guerres, per exemple —, però confio sincerament que no serà una cosa greu, d'entre altres raons per la varietat de llocs i casos. Va de callada, algunes partides dels llibres d'òbits de les quatre viles abans citades recollien crims produïts en altres poblacions; lògicament, aquests casos passen també a engrosir la llista alternativa, donat que he considerat prioritari l'indret de la mort i no pas la parròquia on fou anotat el crim.

1. La seva documentació d'arxiu treballada per nosaltres que dóna referències d'assassinats és la següent:

- A.P. Anglesola. *Llibres d'òbits 1661-1712, 1741-1815 i 1815-1851.*
- A.P. Bellpúig. *Llibres d'òbits 1609-1670, 1800-1816 i 1816-1844.*
- A.P. Tàrrega. *libres d'òbits 1605-1730, 1783-1821 i 1821-1851.*
- A.P. Verdú. *Llibres d'òbits 1596-1636, 1636-1671, 1671-1811 i 1811-1863.*
- Arxiu Diocesà de Tàrrega, fons d'Anglesola. *Llibre d'òbits 1601-1661.*
- A.M. Bellpúig. *Llibre de consells 1701-1715.*
- A.H. Comarcal de Tàrrega, fons municipal de Tàrrega. *Llibres de consells 1603-1611, 1613-1626, 1633-1641, 1643-1653, 1670-1683, 1684-1689 i 1689-1715. llibres de registres 1814 i 1822-1823. Llibre d'actes i memòries de la vila 1603-1621.*

També esmento aquí:

- Arxiu de la Corona d'Aragó. Diversos, arxius locals, Agramunt, D.L. Agr., quadern núm.20.

Amb la inclusió d'aquestes referències soltes, l'àrea geogràfica de l'estudi s'eixampla molt. L'he delimitada d'una forma estricta per no caure en una dispersió aleatòria i he establert un quadrat irregular marcat per aquests punts: al nord, Agramunt i Balaguer; a l'est, Guissona i Cervera; al sud, Forés i les Borges blanques; a l'oest Lleida. Han estat incloses totes aquestes poblacions, amb la imoportant excepció de Lleida, que per la seva condició d'autèntica ciutat era evident que mereixiria estudis particulars i lògicament no podia entrar en el present treball.

Totes les referències a crims ocorreguts en qualsevol població de l'interior d'aquest quadrat han estat introduïdes a la base de dades ². Les de poblacions ens queden fora, marginades. Per tant, no incloc en aquest estudi poblacions veïnes com Torà, Sta. Coloma de Queralt, Artesa de segre, Sarraí o Vimbodí, a part de la ja comentada Lleida, tot i tenir-ne dades.

Crec, sincerament, que la zona estudiada resulta bastant coherent des d'un punt de vista geogràfic i històric. Es la plana urgellenca ampliada amb porcions (que s'hi aboquen) de les Garrigues, la Noguera, la Conca de Barberà i la Segarra. Totes aquestes terres tenien antigament — i la tenen encara avui en dia— una gran uniformitat en tots els aspectes de les relacions humanes i econòmiques. Els paisatges i formes de vida hi són semblants.

Així docs, és aquest “gran Urgell”—o aquest Urgell-Segarra, si

2. Després de realitzar una consulta exhaustiva de la bibliografia referida a aquestes comarques occidentals i sobre l'antic Règim, només hi he trobat referències a crims en una porció bastant minsa. La cito a continuació. Per agilitzar la nota, poso tan sols el nom, de la població o comarca sobre la qual versa la monografia o estudi, l'autor i l'any de la publicació. Bastants d'aquests treballs són citats posteriorment *in extenso*. Balaguer(Pere Sanahuja, 1984). Belllloc(Eladio Romero i Ana Maria Gaya, 1986). Bellpuig i baronia(Esteve Mestre, 1987, 1988, 1990; Antoni Bach, 1972; Jaume Torres 1990). Catalunya al 1705(Antoni Porta 1984). Cervera(Agustí Duran, 1977; Josep M. Llobet 1985; Federico Vilà, 1981; Angel Magarzo, 1983; Daniel Rubio, 1988). Conesa(diversos autors, 1989). *Diari* (Geroni Pujades, 1975). Gols (Josep M. Palau 1983). Guimerà (Sanç Capdevila 1990). Guissona (Eduard Camps i Joan Santaularia, 1982). Immigració occitana a la Conca de Barberà(Valentí Gual, 1991). Linyola (Grup d'estudiosos de la vila/ Esteve Mestre 1987). Lleida(Eladio Romero 1984). Maldà (diversos autors 1982).Els Miralles de Cervera(Josep M. Razquin, 1977). Els mossos d'esquadra a Catalunya (Angel Magarzo, 1984). Les Penelles (Francesc Amorós, 1984). El Ponent Català (Vidal Vidal 1987-89). El Santuari de les Sogues(Antonio Maria Perramon, 1963-65). Tàrraga (A. V. a la revista *Nueva Tàrraga*, 1951). Les terres de Lleida(Manuel Camps i Clemente i Manuel Camps i Suroca, 1951). L'Urgell (*Joan Bellmunt 1991*). La vall del Corb (diversos autors, 1986).

preferiu— el destinatari del present estudi. Però només a nivell aproximatiu. Com que ens basem en un mostreig bon punt irregular, no podrem arribar a les afirmacions absolutes gairebé mai. Això tan sols serà possible per a les quatre viles estudiades a fons. Per al conjunt de tota la macrocomarca, ens haurem d'accontentar amb assenyalar unes tendències fortament imprecises encara. En els dos-cents vint-i-sis anys considerats hi va haver molts més individus assassinats que els 275 que he fitxat. Per tant, les més elementals precaucions s'imposen a l'hora d'interpretar les addes.

Precaucions que hem d'acrèixer encara més si recordem les intrínseques limitacions del tipus de font en què ens bamsem l'estudi. A partir desl llibres parroquiales recollim molts casos de crims però no pas tots, perquè els capellans deixaven escapar o dissimulaven defuncions d'aquesta mena. Hem fet una comprovació dels assassinats o homicidis no anotats pels capellans, més aquells òbits que als registres parroquials no consten com a assassinats i que sabem que ho van ser gràcies a les informacions dels llibres municipals o altres referències (confrontació de fonts). Seleccionem només aquells casos més evidents, tot i que encara en podríem tenir en consideració alguns altres. Són en total 18 casos (17 dels quals referits a Tàrrega; no ha d'estranyar aquesta majoria gairebe absoluta de casos sobre Tàrrega, car és la població mes estudiada per nosaltres i de la qual en tenim més documentació, cosa que permet una ideal confrontació de fonts. Els casos es donen en aquests anys: 1608, 1623, 1626, 1636, 1644, 1648(dos), 1649, 1651, 1682, 1683, 1687, 1696, 1700, 1704, 1812 (dos) i 1814.

Conclusió: els capellans més d'una vegada es despistaven i no feien constar als seus registres els difunts occits, o bé no tenien la cura de donar-ne els detalls escaients. Els llibres d'òbits no són, en aquest aspecte, una font plenament ideal i segura. Es per tant, molt probable que a Anglesola, Bellpuig i Verdu perdem un parell de desenes de casos per les mateixes limitacions anotades dels seus capellans. A Tàrrega hem pogut 'salvar' aquestes informacions, però hem de ser conscients que a les altres viles se'ns escaparan.

ELS CRIMS.

La taula general—que, repetim-ho, és un mínim— ens informa de 275 ocits; quasi dos terços corresponen a les quatre viles que són la base d'aquest estudi. Són xifres respectables, sobretot les anteriors sal 1660, que és quan la població era més escassa i on, per tant, la proporció crims- en nombre d'habitants resultaria més alta.

Les viles amb més casos de defunció criminal són Tàrrega i Verdú. Però cal anar en compte amb Bellpuig, perquè estic mancat dels òbits d'aquesta parròquia durant molts anys; de manera que els seus crims reals han de superar per força la xifra de 30, clarament parcial. Es totalment lògic que Tàrrega tingui el major nombre d'occits, però, en proporció, crida molt més l'atenció la xifra de Verdú, que era una vila força més petita.

Precisem encara més i convinguem que el cas de Verdú és sobretot espectacular durant la primera meitat del segle XVII. 29 occits entre el 1609 i el 1659, un cas cada dos anys per a una vila que llavors tindria uns 1000 habitants; Quasi la meitat dels casos que hi va haver, a idèntic període a la parròquia de San Pablo de Saragossa, de 10000 habitants ³. Autènticament impressionant. En els primers seixanta anys del XVII (precisem fins al final: entre 1610 i 1654), viure a Verdú era d'una terrible perillositat.

En general, tot l'Urgell estava corsecat per la mort violenta entre el 1600 i el 1659; la taula ho deixa clar. Del 1600 al 1719 la criminalitat continua essent ressenyable, però perd i ni la guerra de Successió no la reimpulsarà. Del 1720 al 1799 és baixíssima, absolutament negligible; ens resistim a acceptar uns índexs tan baixos i sospitem que aquí els registres parroquials ens enganyen. Finalment, entre el 1800 i el 1825 es dispara espectacularment amb les noves guerres i assoleix un autèntic paroxisme, tot i que cal situar aquestes

3. ANSON CALVO, M. del Carmen, *Demografía y sociedad urbana en la Zaragoza del siglo XVII. Un estudio con ordenadores*, Saragossa, Caja de Ahorros de Zaragoza, Aragón y Rioja, 1977, pp. 212-213.

xifres altes en el seu lloc just, ja que la població havia crescut de valent i era important en aquells època, molt més que dos-cents anys enrera, per la qual cosa la proporció crims-nombre d'habitants no ha de ser tan destacada.

Si ho analitzem per conjuntures més precises, trobem que la criminalitat urgellenca és sobretot alta en tres períodes: 1611-24, 1640-54, i 1800-25. És a dir: en el tram final del bandolerisme, durant la Guerra dels Segadors i durant les guerres del primer tram del segle XIX. Però no hem de pensar que aquestes en siguin les causes úniques. Dóna la impressió que aquestes conjuntures violentes porten l'anarquia a la comarca, encomanen la mort, fan esclatar la criminalitat de tota la societat urgellenca, en una mena de generalització sobtada d'una violència latent durant anys en el teixit social.

Nombre de casos i lloc del crim

	Verdú	Anglesola	Bellpuig	Tàrraga	Altres	Total
1600-04	-	-	3	2	-	5
1605-09	-	2	-	2	1	5
1610-14	3	4	-	1	4	12
1615-19	3	-	1	-	6	10
1620-24	8	-	-	4	2	14
1625-29	1	-	2	-	1	4
1630-34	5	-	-	-	3	8
1635-39	-	-	-	2	7	9
1640-44	3	1	6	-	7	17
1645-49	4	1	2	4	9	20
1650-54	2	1	4	5	8	20
1655-59	-	1	2	-	2	5
1660-64	1	-	1	-	-	2
1665-69	-	1	-	7	-	8
1670-74	-	2	-	1	-	3
1675-79	1	-	-	1	3	5
1680-84	1	-	1	3	4	9
1685-89	2	-	-	1	2	5
1690-94	2	-	1	-	1	4
1695-99	-	1	-	1	-	2
1700-04	-	-	-	3	1	4

1705-09	-	-	-	1	7	8
1710-14	1	-	2	1	2	6
1715-19	1	-	-	-	1	2
1720-24	-	-	-	1	-	1
1725-29	-	-	-	-	-	-
1730-34	1	-	-	-	-	1
1735-39	1	-	-	-	-	1
1740-44	-	-	-	-	-	-
1745-49	-	-	-	-	-	-
1750-54	-	-	-	1	-	1
1755-59	-	-	-	-	-	-
1760-64	-	-	-	-	-	-
1765-69	-	-	-	-	1	1
1770-74	-	-	-	-	-	-
1775-79	-	-	-	-	-	-
1780-84	-	-	-	-	-	-
1785-89	1	-	-	-	3	4
1790-94	-	1	-	-	1	2
1795-99	-	-	-	-	-	-
1800-04	-	2	2	5	2	11
1805-09	-	3	1	3	4	11
1810-14	-	6	1	14	8	29
1815-19	-	1	-	-	-	1
1820-25	5	2	1	7	11	26
Total	45	29	30	70	101	275

La referència a cada població inclou, a més de la zona habitada, el terme i rodalies de cadascuna.

De 9 dels 101 morts en altres poblacions de la zona no en sabem el lloc exacte, però suposem que el crim es produeix en l'àmbit territorial enmarcat en aquest estudi.

El primer quart del segle XVII, amb el bandolerisme i la immigració occitana com a fons, és d'una criminalitat imparable. No hem trobat gaires casos abans del 1610, però això pot ser simplement degut a les limitacions documentals. Les referències a tota mena de baralles i incidents, molt abundants en aquests anys, priven la persistent estat de violència en què es consumia la zona. Un petit llistat de notícies entorn Tàrrega i poblacions veïnes pot il·lustrar-nos

molt bé sobre aquest clima d'enorme conflictivitat social. Com en cap d'aquests casos no ha entrat en les nostres fitxes de crims, aquestes informacions resulten un compliment a la taula.

23-9-1603. Un sabater de Tàrrega insulta el paer en cap. Decideixen empresonar-lo ⁴.

25-6-1604. Gran avalot a Tàrrega, en un dia de festa, després d'una comèdia. Es van treure molts pedrenyals i va ser un miracle que no sortís ferit ningú ⁵.

Setembre de 1604. Violenta baralla a Tàrrega entre un capellà i un pare. El capellà duia pedrenyal curt. Un fadrí fou detingut⁶.

12-11-1605. Intenten matar el Batlle de tàrrega ⁷.

Agost del 1606. El virrei enviA Tàrrega 12 soldats de cavall, perquè, segons alguns targarins "Tàrrega penjave de un fil(...), tot se cremave de cosses de uns contra altres" ⁸.

15-8-1606. Discussió a Barbens entre el batlle de la població i un estudiant de 21 anys, que acaba violentament. L'estudiant és detingut i més endavant ho és també el batlle ⁹.

16-4-1608. Gran motí popular a Tàrrega, contra els paers i el consell. Diverses persones detingudes. Altres són buscats també per capturar-los. Era una primavera cara i hi havia molta misèria a la vila¹⁰.

Setembre de 1609. Batalla campal vora Cervera entre bandolers i el sometent. Sis morts i més de vint ferits en el combat. En Pujades descriu el fet així: "Dimarts a 8 arriba nova que alguns homens que treballaven entre Cervera i la Curullada, un dia d'estos veyent passar 25 o 30 hòmens armats de pedrenyals dobles, los començaren a hucar y aquells acostant-se als qui treballaban donaren a alguns d'ells

4. AHCT, f.m.T., *Llibre de consells, 1603-1611*, ff. 27v. i 27 bis.

5. *Ibid.*, foli 51-51v.

6. *Ibid.*, foli 54-54v.

7. *Ibid.*, folis 92v-93.

8. *Ibid.*, foli 131.

9. LLADONOSA, Josep, *Anecdotari de l'Estudi General de Lleida (1297-1717)*, Lleida, virgili i Pagès, 1988, pp. 191-194.

10. AHCT, f.m.T., *Llibre de consell 1603-1611*, ff. 179v-180, 181v-182.

algunas bastonadas. Los treballadors mogueren crit de viafós, hisqué lo sometent de Cervera y la brega fou tal que los malfactors se recoliren a emparar de unes tàpias y desde allí escopetejaren y mataren sus persones y nafraren més de 20 del sometent. Per hont demaiant lo sometent y començant a fugir, los delinqüents nlos açaren fins a les portes de Cervera. Infàmia de tota la terra”¹¹.

1-9-1612. A Cervera, un mercader ataca un altre mercader amb una daga. Poc després, el cunyat del primer va a la paeria també amb una daga empunyant disposat a escometre els paers. La gent va impedir que els dos personatges culminessin l’agressió¹².

30-12-1613. Un centenar de bandolers ataquen una tropa de soldats i paisans de Cervera que transporten 111 càrregues de moneda de plata a Barcelona. L’atac té lloc vora Pòmar, a uns 10 Km. de Cervera, i l’escolta fuig¹³.

Agost del 1614. Un vespre agredeixen una vidua de Tàrrega i li donen una arpollada. Aquell mateix vespre van forçar un portal de la vila¹⁴.

Desembre de 1614. Un de Clarevalls, que fa de soldat en la unió contra els bandlers, es ferit per un d’aquests. A Tàrrega condemnen el bandoler a ser torturat i degollat¹⁵.

Abril del 1615. Xoc entre soldats i bandolers. Mor el cap bandoler Pere Gener¹⁶.

16-4-1616. A la nit, els bandolers posen foc en algunes cases de Montornés¹⁷.

Juny(.) del 1616. Xoc entre tropes i bandolers al poble de Montoliu de Segarra. Dos caps bandolers són morts¹⁸.

11. *Dietari de Jeroni Pujades.II(1606-1610)*. Barcelona, F.S.V.C., 1975, p. 18.

12. LLOBET, Josep M., *La taula de canvi de Cervera y su entorno socio-económico*, Lleida,1985, pp. 155-156 i 224-227.

13. *Ibidem*, pp. 65-66.

14. AHCT, f.m.T., *llibre de consells 1613-1626*, foli 55.

15. *Ibid.*, ff. 61-62.

16. Llobet, *op. cit.*, p. 66.

17. AHCT, f.m.T., *LLlibre de consells 1613-1626*, ff, 105v-106.

18. Llobet, *op. cit.*, p. 67.

1-8-1616. A la nit, el veguer de Tàrraga captura un bandoler, que mor poc després (no sabem si de resultes de ferides o per maltractaments). A Tàrraga decideixen esquarterar el cadàver, aplicant la sentència ben bé com si el bandoler fos viu ¹⁹.

Començaments d'abril de 1618. Incident entre gent de Linyola i el veguer de Tàrraga. Els targarins renuncien a declarar sometent, perquè "si porie succehir alguns mors" ²⁰.

Gener del 1623. Gruixut incident entre les viles d'Anglesola i Vilagrassa, que es disparen moltes escopetades. Hi ha cap el veguer amb els seus homes i els d'Anglesola llavors planten cara al veguer ²¹.

Juny de 1627. Incident al monestir de Vallbona de les Monges. Un sector de les religioses es nega a acceptar la nova abadessa i gent armada a les ordres del procurador del monestir impedeix l'enrada a l'abat de Sta. Maria de Lavaix, que anava a posar ordre a la congregació ²².

Setembre (?) del 1627. Incident a la vegueria d'Agramunt per culpa d'uns nobles que agafen el bestiar d'uns agramuntins. El castell dels nobles és assetjat, es rendeix, 18 fadrins són detinguts i agarrotats, i els nobles són enviats presos a Barcelona ²³.

Aquest reguitzell de referències aïllades ajuda a plantejar la imatge d'un Urgell i d'una Segarra capbussats en una mena de "guerra social". Sóc potser massa agosarat en donar aquesta definició?

¿Oblidarem també que en aquests anys el clima de violència i mort era general a gran part de Catalunya? En Pujades, per exemple, multiplica les referències sobre fets d'aquesta mena a Barcelona i a l'Empordà entre els anys 1622 i 1625 ²⁴. D'altra banda, un tal Joan Ricart, blanquer i hostaler, natural de Cervera però veí de Bellpúig, és assassinat per bandolers al terme de Calders (?), del bisbat de Vic,

19. AHCT, f.m.T., *Llibre de consells 1613-1626*, ff. 15v-116.

20. *Ibid.*, p. 147.

21. *Ibid.*, foli 225v. No sembla que morís ningú en aquests fets.

22. *Dietari de Geroni Pujades, IV (1621-1625)*, Barcelona, Barcelona, F.S.V.C., 1976, p. 92.

23. *Ibid.*, p. 113.

24. *Dietari de Jeroni Pujades III (1621-1625)*, Barcelona, F.S.V.C., pp. 86-381.

l'any 1611, quan anava a fira a Tarradell ²⁵; ho he inclòs aquest cas al recompte, car no fou occit a la comarca, però és un altre exemple d'urellenc mort per bandolers en aquests anys tràgics.

La criminalitat sembla moderar-se un xic a l'Urgell entre el 1625 i el 1639, potser coincidint amb la definitiva reculada del bandolerisme. En tot cas, és una atenuació ben discreta.

L'arribada de la Guerra dels Segadors, torna a disparar la criminalitat. Els soldats i la dinàmica del conflicte hi contribueixen molt, però els màxims protagonistes dels crims sembla que són, en bona part, els mateixos urgellencs. Proliferen les partides armades de paisans que estenen el terrorisme per tota la zona. La guerra desferma els odis col·lectius i la gent es mata per camins i termes. Els actes de revenja podien ser habituals. De ben segur, la violència va generalitzar-se també per les dificultats econòmiques del període (crisi, puja de preus, anarquia monetària, saquejos i destruccions). I, així mateix, per motius polítics, amb les acusades rivalitats entre partidaris dels francesos i partidaris dels castellans; autoritats municipals i sectors eclesiàstics sembla que es van implicar sovint en aquesta pugna ²⁶. Realment, ningú no va quedar al marge de la violència de les terres ponentines entre el 1640 i el 1654, un període enfebrí en què la vida humana va acabar tenint molt poc valor.

Una vegada passada la guerra, la criminalitat baixa i s'estabilitza. Entre el 1655 i el 1719 es manté en uns nivells discrets i regulars ²⁷. Ni tan sols l'augment demogràfic i els problemes de les dues dècades

25. APB, *Llibre d'òbits-casaments-confirmacions (1619-1670)*, foli 161.

26. Els fets de Lleida del 1644 en són un bon exemple. Vegeu ESTEVE, Francisco "El Doctor Francisco Perandreu, mestrescuela del Estudio general de Lérida" a *Miscel·lània "Les terres de Lleida al segle XVII*, Lleida, IEI, 1984, pp. 182-183 i 206-207. En altres casos trobem també les autoritats civils i religioses al bell mig dels fets violents. Com a Tàrraga, on el 1647 desapareixen a les finestres del rector-degà i el 1652 un mostassà agraïeix a punyalades al paer en cap, que sobreviu a l'agressió. AHCT, f.m.T., *Llibre de consells 1643-1653*, ff. 103v. i 283-284. I entre els òbits criminals d'aquests anys les nostres fitxes recullen víctimes com un prevere a Tàrraga al 1648, el batlle i paer d'Altet el 1649, el batlle de les Borges Blanques el 1651, un mestre de cant i orgue a Verdu el 1654.

27. En canvi a la vegueria de Vic els assassinats van augmentar molt significativament a la fi del segle XVIII; si més no, per comparació amb els primers anys de la centúria. GRAU, Joan, "criminalitat i delinqüència durant el segle XVII a Osona; la violència generalitzada", *Actes del primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 1984, volum 2, pp. 581-582 i 585. També sembla que van augmentar a la ciutat de Lleida, segons la Teresa Ibars, tot i l'aleatorietat del seu estudi (comparació entre els anys 1604-05 i 1688-89). IBARS, Teresa, "La delinqüència en la Lérida del siglo XVII" *A.P.C.H.M.C.*, volum 1, p. 459.

finals del XVII semblen afectar-la. Únicament la Guerra de Successió la fa sortir de la monotonia, però l'augment de casos a 1705-14 és molt minso i ressurt escassament. Com ja altres vegades havíem intuït, la guerra del segle XVIII no és tan nefasta per a la zona com la del XVII? De tota manera, aquesta afirmació s'ha de llegir amb precaució, car podrien haver-hi sorpreses en aquest sentit. Per exemple, podria ser que, per les manances documentals, se'ns escapessin molts casos de crims a 1705-14.

Cal abundar en aquesta línia de desconfiança. Es indubtable que l'Urgell a cavall dels segles XVII i XVIII no va ser una bassa d'oli. Les grans criminalitats anteriors al 1655 havien passat, potser perquè ja no quedaven bandolers, no gaires francesos, ni aquelles antigues passions socials. Fos com fos, emperò, la violència seguia jugant el seu paper. Ens ho diuen les xifres i ens ho diuen algunes referències. Així, motins populars a Guimerà al 1671 i a Tàrraga al 1696; agressions contra les autoritats locals o reperesentants d'aquestes autoritats a Tàrraga el 1678, el 1685, el 1701, el 1703; incident a Bellpuig el 1698; incidents protagonitzats per militars a Tàrraga el 1698 i el 1701; trets contra lladres a Tàrraga el 1681²⁸. Cap d'aquests esdeveniments violents no acabà, sembla, amb morts, però la seva existència ens prova que la conflictivitat seguia essent pregona. I es basen només en un cas local.

Ja hem dit també que a partir del 1705 no ens refiem excessivament de l'exactitud de les nostres fonts. Ni que acceptem que el conflicte del XVIII no fos tan brutal com el del XVII, continuen essent pocs morts per a una guerra i postguerra. Ultra això, resulta també sospitosos que les fonts locals siguin tan parques en informació algunes vegades. Al llibre de consells de Tàrraga, per exemple, no consta cap incident violent, directament exolicat i ben detallat, durant la Guerra de successió. Tot plegat és altament insatisfactori. Sabem que a tot l'Urgell es van produir fugides en

28. AHCT, f.m.T., *Llibre de consells 1670-1683*, ff. 26v-27, 283v-284v., 395-395v. *Llibre de consells 1684-1698*, ff. 67-67v., 349v-350v. *Llibre de consells 1698-1715*, f. 16-16v., 89v., 100v., 158v-159.

massa de la gent, que abandonà els pobles per por de la guerra; sabem també que grans exèrcits es van moure per tota la zona en espectaculars campanyes; sabem que els saquejos i extorsions de les tropes van ser habituals i perssistents; sabem que els miquelets voltaven per tota la zona a grans bandades i que van protagonitzar espectaculars accions de guerra sobre algunes viles. Per tant, sembla evident que hauríem de trobar més crims dels que trobem. I, així mateix, més notícies sobre petits combats i accions de guerra aïllades amb víctimes, com de la vila matà dos miquelets ²⁹.

I la sorpresa encara es fa més gruixuda a partir del 1720. Gairebé no hi ha homicidis durant tota la resta del segle. I encara rai de la petita recuperació de les xifres a 1785-94 (anys de crisi). ¿Com podem creure'ns aquesta "pacificació" tan gran de la comarca en un moment de fort creixement demogràfic i de greus tensions socials i polítiques cap a les acaballes del segle? Potser sigui cert que el segle XVIII va ser una etapa d'estabilitat en què hom va deixar les armes per posar-se a treballar i a construir país, però fins a un cert punt. Personalment, estic convençut que en aquestes dècades els registres d'òbits ens porten enganyats; que, en definitiva, tenen molta més tendència que abans a no recollir o a dissimular les morts violentes.

Perquè de fet, la vida comarcal no era, ni de lluny, tan pacífica. Les referències municipals —que, per cert, tampoc no semblen tan riques com en el passat sobre aquests temes— o d'altres menes prou ens retraten un panorama de ressenyable violència física (no diguem ja verbal). Només que aquesta violència física no sembla que acabi tan habitualment com en el passat en homicidis. Així, el 1724, al Tarradell, un pagés dona un cop de bastó al cap a un jove ³⁰. El 1738 hi ha un incident massiu al terme del Talladell ³¹. El 1750, a Tàrrega, un forner agredeix un mostassà ³². El 1756 un soldat agredeix un

29. APV, *Llibre d'òbits 1671-1811*, foli 91.

30. PLANES, Josep M., "Petita història d'una bastonada", *Nova Tàrrega*, núm. 2183, 20-12-1986, 5 pàgines.

31. AHCT, f.m.T., *Llibre de registre 1738-1740*, foli 48-48v.

32. PLANES, Josep M., "L'aspor de la Tàrrega antiga. Una baralla elemental" *Nova Tàrrega*, núm. 2085, 22-12-1984, 7 pàgines.

targarí ³³. El 1759, també a Tàrrega, un tinent agredeix a bastonades un regidor ³⁴. El 1760, novament a Tàrrega, un tamborer de la tropa pega un nen ³⁵. Entre el 1760 i el 1761, soldats allotjats a Tàrrega sembla que maten un venedor de mitjes al camí ral d'Anglesola a Bellpuig (aquest cas, que no veia molt clar, no l'he inclòs), intenten robar a dos particulars prop del bosc de Bellpuig, ataquen amb un ganivet dues persones en una casa del terme de Claravalls ³⁶. L'any 1771 o 1772 hi ha un robatori a l'església parroquial de Bellpuig, i, el 1794, a la de Linyola ³⁷. De l'11 al 15 de febrer de 1773, gran revolta popular a Guissona contra els regidors i el govern ³⁸. L'any 1781, incident a cervera entre estudiants i soldats ³⁹. Baralles i incidents diversos a Tàrrega l'any 1787 ⁴⁰. En suma, un panorama comarcal ben conflictiu. I aquestes són només unes referències escadusseres, no pas sistemàtiques. Sorpren, doncs, de trobar tan pocs crims, havent-hi com hi havia una situació de violència ben latent.

En veritat, del 1800, però, la violència ja no es pot controlar i esclata i es radicalitza en una boja espiral desenes i desenes de crims ens informen d'un Urgell abrasat per la passió. Les xires es disparen durant les guerres, però també són ressenyables absns. Tàrrega i Anglesola en són les viles més afectades, mentre Verdú se n'escapa estranyament. A 1810-14 són els crims dels francesos els principals protagonistes; a 1820-25 és tota la comarca, encesa per l'odi polític, social i religiós, la que s'autoimmola en una guerra civil salvatge.

En veritat, del 1800 al 1825 l'Urgell i la Segarra s'omplen materialment de cadàvers producte de morts violentes, en un dels períodes més tràgics de la història. A la taula només he inclòs aquells

33. SEGARRA, Josep M., *Història de Tàrrega amb els seus costums i radicions*, Tàrrega, Museu Comarcal, 1987, volum II, pp. 283-284.

34. AHVT, f.m.T., *Llibre de registre 1758-1759*, ff. 270v-297v.

35. AHCT, f.m.T., *Llibre de registre 1760-1761*, ff. 101-101v.

36. Segarra, *op. cit.*, pp. 357-362.

37. MESTRE, Esteve, "Crònica negra. 1771-2. El robatori a la caixa dels capellans" *El pregoner d'Urgell* núm. 262-263, 12 de setembre de 1990, pàg. 22.

38. CAMPS, Eduard/ SANTAELULARIA, Joan, *Guissona*, Barcelona, Joan Santaelularia editor, 1982, pp. 343-344.

39. VILA, Fderico, *Reseña histórica, científica y literaria de la universidad de Cervera*, Cervera, C.c.c. "S.G y G." de Cervera, IEI, 1981, p. 285.

40. AHCT, f.m.T., *Llibre de registre 1787*, ff. 203v-205.

casos que semblaven autèntics crims, però hi ha molts altres casos, dubtosos, o bé conseqüència d'execucions o combats (que, com sabem, queden al marge del present estudi).

Com els soldats francesos morts a Tàrrega en dos actes de resistència preparats per targarins ⁴¹. Com els tres regidors de Bellpuig penjats el 1810 com a represàlia del general francès que dominava la vila per haver assassinat uns bellpugencs la seva dona embarassada ⁴². Com els quatre pagesos de Passanant detinguts per soldats francesos l'agost del 1812 i penjats després a la plaça major de Montblanc ⁴³. Com els dos balaguerins afusellats a Lleida pels francesos (un dels quals, el 1811) ⁴⁴. Com el comandant Francesc Montardit afusellat pels francesos al 1811 ⁴⁵. Com les dos fadrins afusellats per la justícia a Verdú el 1812 i el 1813 ⁴⁶. Com el cèlebre assassí d'Anglesola en Ramon Vila, ajusticiat l'any 1813, cas del qual parlarem més extensament després. Com els sis verdunins afusellats a Lleida pels francesos entre els anys 1811 i 1812. Com el noieta de Vilanova de Bellpuig afusellat també pels francesos ⁴⁷.

El 10 o l'11 de juny de 1810 degué haver-hi un petit combat a la serra de St. Eloi, als afores de Tàrrega. Dos homes de Cervera hi moren i llurs cadàvers són trobats al corral de l'ermita. En un consta explícitament que la mort violenta fou "en acció de guerra" ⁴⁸.

L'agost del 1811 els francesos van aforcar a la vila de Tàrrega 15

41. A. V. "Tres episodis de la guerra de la Independència", *Nueva Tàrrega*, núm. 199, 27-3-1948, 2 pàgines.

42. TORRENS, Josep M. "Història de Bellpuig dins la seva antiga baronia. La cronologia de la família Torrens", *El presoner d'Urgell*, núm. 113.16-6-1984, p. 12. BACH, Antoni, *Bellpuig d'Urgell i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*, Barcelona, F.S.V.C., 1972, p. 239.

43. RECASENS, Josep, *Blanafort. Aproximació geogràfica-històrica*, Blanafort, Ajuntament de Blanafort, 1986, p. 169.

44. SANAHUJA, Pere, *Història de la ciutat de Balaguer*. Balaguer, Ajuntament de Balaguer, segona edició, 1984, p. 401. Els dos afusellats eren Francesc Pla i Tomàs Gessé.

45. *Ibid.*, p. 404. Va ser ferit i fet presoner quan fugia després d'haver atacat Balaguer amb els seus homes.. L'endemà mateix va ser afusellat, sense que li valgués el seu grau d'oficial. Francesc Montardit era un ric propietari d'Ager i l'any 1811 destacà com a cabdill guerriller a la zona de la Noguera.

46. APV, *Llibre d'òbits 1811-1863*, ff. 2 i 11.

47. BOLEDA, Ramon, "La vila i el sometent de Verdú a la Guerra del Francès", *Urtx*, n.2, 1990, p. 136.

48. APT, *Llibre d'òbits 1783-1821*, foli 284v.

o 16 soldats de la Divisió del baró d'Eroles ⁴⁹. Aquest brutal acte de represió francesa potser tenia relació amb una important desfeta militar soferta pels invasors a la comarca. Més de 200 morts i 178 presoners van tenir els francesos l'any 1811 en la batalla esdevinguda entre l'Espluga Calva i Maldà; les tropes dels patriotes eren comandades pel baró d' Eroles ⁵⁰.

Com anem veient, l'Urgell va tenir gran nombre de víctimes en aquesta guerra. La proximitat de Lleida, base del domini francès, portava a represió dels invasors a tota la zona i la convertia en teatre d'operacions militars. D'altra banda, a la mateixa Lleida es van executar desenes i desenes d'urgellencs capturats als pobles i viles.

Lleida es va convertir en un autèntic sinònim de mort ja des de les primeres fases de la guerra. De 1000 a 1500 morts i molts més ferits degué haver-hi en el setge i presa francesa a la ciutat l'abril i maig del 1810, una de les grans victòries dels invasors en terres catalanes ⁵¹. Ultra això, 98 morts i 85 ferits va haver-hi en aquesta ciutat el 16 de juliol de 1812 amb motiu de l'explosió del polvorí del fort, sabotatge fet per una jurats que volien alliberar Lleida dels francesos ⁵².

Les places fortes properes a la capital van convertir-se en objectius militars prioritaris. L'octubre del 1811 els espanyols van alliberar el castell de Bellpuig després d'un breu setge de 32 hores, però amb durs combats; hi va haver desenes de morts (potser més de cent) i molts ferits ⁵³.

Un veritable regnat de la mort trobem al Ponent català entre el 1810 i el 1814. La guerra en va ser la causa primordial i directa, però

49. *Ibid.*, instància lligada al volum, entre els folis 283 i 284. Un d'aquests aforcats va ser el targarí Marià Ortiz, fill d' en Josep Ortiz, pagès i de na Rosa. Tot i que el xicot fou enterrat a Tàrrrega, al seu moment no fou anotat al llibre d'òbits, cosa que fou subsanada l'any 1816 després d'una reclamació del seu pare.

50. , article citat, p. 138. *Diversos Autors, La Vall del Corb*, Lleida, IEL, 1986, p. 121.

51. ASEDA, "Un folleto sobre la toma de Lérida por los franceses, editado en Zaragoza el año 1810", *Ilerda*, números XXVII-XXVIII, 1963-65, pp. 191-202. Podeu veure també l'obra clàssica LLADONOSA, Josep, *Història de Lleida*, Tàrrrega. Camps Calmet editor, 1974, volum II, pp. 675-677. La ciutat va sofrir un horrorós saqueig que durà tres dies. Els francesos van fer més de 7000 presoners.

52. MERCADER, JOan, "Algunos aspectos de la administración napoleónica en tierras de Lérida" *Ilerda*, n. VIII, gener-juny del 1947, pàg. 72.

53. TORRES, Jaume, "La batalla, assalt i destrucció del castell de Bellpuig. 1811" *Miscel·lània d'estudis . Edat Moderna*, núm, 5 dels *Quaderns de El pregoner d' Urgell*, 1990, pp. 25-28.

jo vull ressaltar que també hi va contribuir la pròpia violència interna de la zona, que ja havia despuntat durant els anys anteriors. En molts aspectes, l'autèntic any de l'arribada de la guerra va ser el 1810, no pas el 1808. La calma va tornar a la zona després del 1814, però només en forma de breu respir, ja que els odis col·lectius no trigarien a esclatar una altra vegada.

La guerra civil de 1822-23 entre reialistes i constitucionalistes va posar la comarca en flames. Van tornar els saquejos de poblacions, les execucions, els incidents armats per termes i camins. La gent es va abraonar en una lluita sanguinària. Hom es matava amb una inconsciència terrible. La zona de Tàrrrega- Cervera sembla que fou una de les més afectades per aquesta violència incontrolada. Cervera, que ja havia estat víctima de molts combats i saquejos entre els anys 1810-1812, va tornar a veure's immersa en la follia del fets de guerra; atacs al punts fortificats, tirotejos diversos i un incendi que va destruir moltes cases ⁵⁴. Al terme de Tàrrrega, durant aquests anys de 1822-23, moren una trentena de xicots només en emboscades i xocs armats entre tropa i partides de miquelets o sometent; el més important va tenir lloc el maig del 1822, amb 12 morts, majoritàriament de cops de sabre i baionetades ⁵⁵.

Tots aquests exemples són molts aleatoris i insuficients, però ajuden a presentar un panorama d'odi i mort que, materialment, va arrassar la comarca. Les morts criminals de la taula és evident que no ho diuen tot. A part, encara hi havien aquestes altres morts, més concentrades, productes d'execucions i fets de guerra, morts "legals" que multiplicaven l'imacte de la violència (i que, lògicament, esyenen una certa despobalció i la misèria en moltes famílies). En aquests períodes, pot, fins i tot, semblar discutible destriar entre crims

54. VILA, *op. cit.*, pp. 292, 296, 316-317.

55. APT, *Llibre d'òbits 1821-1851*, diferents partides dels anys 1822 i 1823. Vegueu també SARRET, Lluís, "Efeméride. La Festa Major de l'any 1822". *Crònica Targarina*, n. 715, 11-5-1935.

i altres morts violentes com fem nosaltres. Més d'un dirà que tota aquesta rècula d'occits és el resultat d'un mateix fenòmen: la militarització i el tarannà sanguinari d'una societat, la decimonònica, abrasada per l'odi i unes divisions irreconciliables.

De tota manera, el caire massificat i molt concentrat en el temps de les víctimes de l'ofici militar crec que exclou el seu estadi conjunt amb els casos criminals, individualitzats i repartits en tots els anys. Seguim pensant doncs, que la nostra selecció era necessària.

Fins aquí hem comentat l'evolució secular de la criminalitat. Ara hem d'analitzar el fenòmen d'una manera més intrínseca. Per ex., en el tema del calendari. Quan es produïen els crims? Seguien alguna mena de lògica estacional? La taula següent ho aclareix.

Estacionalitat dels crims

	Gener	Febrer	Març	Abril	Maig	Juny
1600-29	5	4	3	3	2	5
1630-59	5	4	6	7	6	4
1660-89	2	1	2	4	-	7
1690-1719	2	3	2	2	-	3
1720-1809	3	2	4	4	3	2
1810-25	8	4	2	4	7	3
	Juliol	Agost	Setembre	Octubre	Novembre	Desembre
1600-29	5	7	5	6	1	1
1630-59	10	8	4	7	9	6
1660-89	3	3	3	-	3	2
1690-1719	3	-	4	4	2	1
1720-1809	1	-	1	3	2	5
1810-25	4	5	2	2	-	5
Total	26	25	18	20	18	17

No consta

1600-29	3
1630-59	3
1660-89	2
1690-1715	-
1720-1809	5
1810-25	10
Total	23

Per tal que els resultats siguin representatius, he agrupat equilibradament les dades per períodes amplis, tot procurant que cadascun inclogués fets de rellevància: el bandolerisme, la Guerra dels Segadors, la Guerra de Successió, el “llarg XVIII”, les dues guerres del primer quart del XIX. Començar l’últim període el 1810 pot semblar discutible, però torno a insistir que a la nostra zona la guerra del francès començà a tenir autèntic impacte aquest any, que fou quan els francesos van ocupar sistemàticament el territori. En endavant, mantindrem sovint aquesta mateixa divisió en sis grans períodes.

‘No hi ha gaires diferències estacionals. Es produïen crims amb perfecta regularitat en tots els mesos, sense concentracions remarcables. Unicament detectem una lleugeríssima agrupació en els mesos de juny, juliol i agost: els dies llargs, la gent que volta més pels camps i els camins, tot això pot possibilitar una major tendència a la baralla i el crim: però, en tot cas, res que sigui gaire destacat.

Les diferències entre períodes tampoc no aporten gran cosa. Simplement recalcar una certa concentració de casos a juliol-agost i a octubre-desembre a 1630-59 i durant l’hivern (de desembre a febrer) a 1810-1825. Però pot ser només un resultat aleatori.

Passem ara al mètode concret que hom emprà per causar la mort. Aquí hem de reforçar les precaucions, perquè en un 43% dels casos no coneixem la forma com van matar la víctima. A l’hora d’oferir aquesta dada, els registres d’òbits no són gaires sistemàtics ⁵⁶. Sigui com sigui, com que la majoria de casos sense la dada es concentren en períodes determinats (fonamentalment a 1645-59 i a 1785-1825), encara podem deduir algunes coses.

Es patent el predomini de les morts causades per arma de foc. Era una forma ràpida i segura de matar al contrari, sense necessitat de caure en el risc de la lluita cos a cos. A més, ja sabem que els nostres avantpassats estaven molt familiaritzats amb aquestes armes i que, en

56. També se’ n queixa Ansón Calvo per a Saragossa. *Op. cit.*, p. 213.

determinades èpoques els homes les duien sempre al damunt. Això va ser sobretot típic del segle XVII, com molt bé demostra la taula.

El segon mètode, però ja a molta distància, era el de l'arma blanca i amb penetració. Sembla que el del degollament ha de ser considerat paral·lel a aquest, però he preferit comptar-lo a part. L'ús de les armes blanques amb finalitats criminals sembla que fou sobretot habitual del 1600 al 1644 i del 1800 al 1825, però l'elevada quantitat de casos sense dada impedeix una afirmació rotunda en aquest sentit. Intueixo que, durant les guerres, devia ser relativament habitual de matar algú amb arma blanca; ho farien els soldats utilitzant llurs baionetes, però a la nostra taula aquests casos semblen dissimulats.

A cops van matar poques persones. Algunes més per la violència exercida sobre el coll—ja fos amb les mans amb una soga o amb un sabre o altre arma blanca—. Res, però, que sigui estadísticament significatiu i que pugui comparar-se amb el recurs a l'arma de foc.

On es produeixen totes aquestes agressions i crims? Com que aquí es considerem una zona molt extensa, fortament rural però també amb viles, aital dada té el seu valor. No gran cosa, però, podem deduir en relació a aquest punt.

El punt concret de l'incident violent

	Dins la població	Afores de la població però molt a prop d'aquesta	camí	Terme	No consta
1600-1604	-	-	-	3	2
1605-1609	-	-	-	2	3
1610-1614	2	2	1	6	1
1615-19	3	-	1	2	4
1620-242	-	1	1	1	0
1625-29	2	1	-	-	1
1630-34	5	-	2	-	1
1635-39	-	-	-	1	8
1640-44	1	1	2	5	8
1645-49	-	1	3	2	14
1650-54	-	1	1	3	15

1655-59	-	-	-	1	4
1660-64	1	-	-	1	-
1665-69	-	1	-	-	7
1670-74	1	-	-	1	1
1675-79	1	1	-	-	3
1680-84	2	-	2	-	5
1685-89	-	1	1	1	2
1690-94	-	1	-	1	2
1695-99	-	-	-	-	2
1700-1704	2	-	-	1	1
1705-09	-	3	-	4	1
1710-14	-	2	-	-	4
1715-19	-	-	1	-	1
1720-84	1	-	-	1	2
1785-89	-	-	-	1	3
1790-94	-	1	-	-	1
1795-99	-	-	-	-	-
1800-04	1	-	-	3	7
1805-09	5	-	-	2	4
1810-14	7	3	2	7	10
1815-19	-	-	-	-	1
1820-25	3	1	1	9	12
total	39	20	18	58	140

A la columna “Al terme” hi ha inclosos alguns morts en masos.

Es més que probable que molts dels casos de la columna “No consta” es produïssin dins una població, però, com que no en tenim seguretat absoluta, n’arrisquem l’atribució.

De la meitat dels casos ja podem assegurar el lloc precís. Això en part es degut al fet que he inclòs en aquesta categoria de rebuig tots els casos dubtosos o poc clars. Tal vegada he estat massa puntòs en fer-ho, però he preferit no arriscar-me “intuint” un lloc de mort que no estava prou especificat.

En relació als casos de què sí que hi ha seguretat, es nota un cert equilibri. Són lleugerament més abundants els crims produïts a camp obert, però també tenen un bon pes els que es cometien en la població?

Si tenim en comparació que molts casos de la columna “No consta” s’haurien de quedar llavors clarament en un segon terme. Però cal també que recordem que la base d’aquest estudi són poblacions de certa grandària, la qual cosa pot accentuar més del que passaria als pobles de pagés la imatge “urbana” dels crims.

A l’etapa del bandolerisme sembla detectar-se un lleuger predomini de les morts a camp obert, cosa bastant lògica. Entre el 1615 i el 1634 el predomini és clarament “urbà”. Durant la Guerra dels Segadors són bastants destacats els crims a camins i termes, tal com correspon a un període en què hom es “caçava” per tota la comarca, la qual vivia immersa en una anarquia esgarrifosa; molta atenció, però, als casos de l’última columna, que poden fer referència a morts dins les poblacions, fet que, si poguessim confirmar-lo, demostraria definitivament que en aquests anys la vida no era segura ni dintre les viles protegides per muralla. Entre el 1655 i el 1799 tot sembla estar bastant repartit, fet que també pot provar la moderació i caiguda de la criminalitat en aquest segle i mig. A partir del 1800, però, ja és tota una altra cosa : moltes morts als termes, sobretot durant els períodes de guerra; hom torna a assassinar-se per tota la comarca, de manera semblant al que va passar durant la guerra dels Segadors.

LES VÍCTIMES I ELS HOMICIDES.

Lamentablement, els registres d’òbits no són gaire rics en dades sobre aquestes qüestions. Es aqueí on es veuen clarament les manances d’aquesta font en relació a la documentació judicial. De tota manera, una certa aproximació al tema encara pot ser feta.

Oficis/situació social dels morts [1]

	Pagesos	Menestrals	Artistes	Privilegiats	Soldats-militars	Traginers-marxants
1600-29	6	-	1	4	-	1
1630-59	7	7	5	-	10	2

1660-89	5	5	-	-	1	-
1690-1719	2	4	1	-	-	1
1720-1809	4	4	-	2	5	1
1810-1825	16	-	1	-	5	4
Total	40	20	8	6	21	9

Oficis/situació social dels morts [2]

	Pastors	Eclesiàstics	Dones	Nens	Casos rars	No consta
1600-29	1	1	4	1	6	25
1630- 59	1	2	7	-	3	35
1660-89	-	3	6	-	2	10
1690-1719	-	-	1	2	2	13
1720-1809	2	-	1	2	-	11
1810-25	-	7	3	-	-	20
Total	4	13	22	5	13	114

Casos rars: sequiers, paquetaires, batlles, estudiants, moliners, majorals, mosso de paeria.

Poso els mosso i treballadors al grup dels pagesos.

Poso els cantirers al grup dels menestrals.

Poso els mercaders al grup dels artistes.

Poso un notari al grup dels privilegiats.

Poso un notari al grup dels privilegiats.

Poso un miquelet al grup dels soldats/militars.

Dels 114 casos en què no tenim ofici, un total de 5 podrien correspondre a pastors o ramaders, car són muntanyencs de la zona pirinenca (el Pallars, la Vall d'Aran) i moren quasi tots a Verdú, vila molt lligada al negoci del bestiar.

De més d'un 40% de les víctimes no podem dir què eren. De la resta, sí. Eren una mica de tot. Els pagesos, lògicament, predominen, perquè la població agrícola era molta a la zona; però també trobem bastants menestrals i artistes, cosa lògica donat que són viles la base de l'estudi. Els privilegiats i els eclesiàstics sumen bastants casos, fet que prova que els estaments superiors estaven força posats en el clima

violent dels temps antics. La gent de la milícia abunda, perquè les guerres són importants en aquests segles i, a més, hi ha guarnicions a les viles. Els traguers, els marxants i els pastors són un grup d'alt risc a efectes de criminalitat, car porten gènere i diners i volten en solitari per camps i camins; no té res d'estrany doncs, que sumin una apreciable porció de casos. Cal recordar que també els pagesos eren un grup d'especial risc, perquè treballaven en solitari al camp durant llargues temporades. Finalment, és bastant espectacular la quantitat de dones i criatures occides. A l'antic Urgell no hi havia absolutament ningú que estigués a l'aixopluc de la violència. El cas de les dones crida l'atenció; més d'un cop foren mortes pel propi marit o per familiars seus; com a conseqüència de maltractaments? En un rampell de violència física durant una discussió.; en més d'un cas hom pot ntuir—però amb totes les precaucions del mon—que la dona és occida perquè és infidel al seu marit.

En el cas de les dones, dels nens i dels eclesiàstics, gairebé puc dir que tinc tots els casos. Per tant, els 114 desconeguts s'hauran de repartir entre les altres categories. Intueixo que molts correspondrà a pagesos i menestrals, a més de miquelets i soldats. Si fos així, quedarien reforçades les conclusions que acabo de donar,

Per períodes, el primer és clarament inservible. En el segon predominen els soldats perquè hi ha la Guerra dels Segadors, però també abunden molt les dones i els oficis "urbans". En el tercer les dones són àdhuc majoria; 3/4 parts de les dones occides ho són al XVII, cosa que em fa preguntar si tal vegada a l'Urgell la consideració de la condició femenina era llavors molt escassa i va millorar significativament a partir del segle XVIII ⁵⁷. El quart període també és inservible. El cinqué torna a portar-nos bastants soldats; dos dels cinc casos corresponen als anys de guerra 1808 i 1809. El sisé

57. FLANDRIN, Jean -Louis, *Orígenes de la familia moderna*, Barcelona, Crítica/Grijalbo, 1979, pp. 158-168. Un cas d'assassinat conjugal molt ric en detalls a ROMERO, Eladio, "Procesos criminales en la Lérida de la segunda mitad del siglo XVII", *APCHMC*, 1984, volum 1, pp. 500-502.

període resulta molt il·lustratiu: majoria absoluta de pagesos i eclesiàstics, cap menestral, pocs soldats; són anys de profunda conflictivitat rural i d'anticlericalisme, a més d'actes terroristes provocats per les tropes i les víctimes, lògicament, són molt selectives.

Els occits, eren joves o grans? El tema de l'edat de les víctimes és d'enorme importància per precisar bé les motivacions de la criminalitat. Els registres d'òbits gairebé no la donen mai abans del XIX. Tanmateix, com que a Tàrraga tinc feta la reconstitució familiar dels segles XVII i XVIII, això m'ha permès esbrinar algunes edats de les víctimes. Aquestes edats no són moltes però són segures; en canvi, les edats donades per les partides d'òbit han de ser agafades amb precaució, perquè segurament són arrodoniments. Sigui com sigui, com que aqueí dispo de pocs casos, acceptaré que tots tenen un valor real; al capdavall, l'edat aproximada també resulta útil per als meus propòsits.

Edats dels morts.

	Mascles	Femelles	
1600-29	34, 36, 30	24, 20	15.....6
1630-59	37,20, 47,21,52.	40	15-19...5
1660-89	29,52,25	30, 32,21	20-24...9
1690-1719	19,17,27,8,50	40	25-29...8
1720-1809	22,40,30,44,50,30,17	7	30-34...8
1810-25	25,33,43,28,20,16	60,70	35-39...2
	40,24,43,20,40,27		40-44...9
	42,25,31,14,28,45		45-49...3
			50-54...4
			55-59...-
			60-64...1
			65-69...-
			70 i+...1

A més tenim:

- un fadrinet de poca edat, el 1605
- un estudiant el 1623 d'uns 15-17 anys
- una criatura tot just nada el 1704, de la qual no especifiquem ni el sexe
- un albat femella el 1800
- un home el 1825 d'uns 40-45 anys.

Una bona majoria de víctimes té de 20 a 44 anys. De vell pràcticament no n'hi ha. D'adolescents i de criatures n'hi ha diversos casos. Els urgellencs es maten quan són joves o adults en la plenitud de la vida(per tant quan són una amenaça entre ells,quan tenen totes les energies vitals). Maten també alguns nens (per perjudicar la família a què corresponen? perquè aquests nois juguen un rol d'adult abans d'hora?). I no s'entretenen a matar vells (mancats de forces i degastats per la vida, ja no deuen ser una amenaça).

Per períodes no es donen diferències significatives en la edat. Potser simplement detectar la presència a partir de 1690, de més gent que supera els 40 anys que no en el XVII. Aquestes diferències tanmateix no han d'intrigar-nos, car poden ser degudes a una mera aleatorietat estadística. La comparació per sexes tampoc no aporta res d'especial.

Molt més de sí dona el tema de la procedència geogràfica de les víctimes . Tal com podeu veure a la taula corresponent, són pocs els individus de qui ignorem això i l'àmbit geogràfic és força ampli.

Nacionalitat dels morts

	A	B	C	D	E	F	G	Francesos	Hispànics	Altres	S'ignora
1600-29	30	-	-	-	-	-	7	6	3	-	4
1630-59	48	2	1	-	-	1	7	5	5	1	9
1660-89	24	1	-	-	-	-	1	-	2	-	4
1690-1719	18	-	2	-	-	-	2	-	-	-	4
1720-1809	21	-	1	2	1	-	2	-	4	-	1
1810-25	42	1	-	-	-	-	2	1	1	-	9
Total	183	4	4	2	1	1	21	12	15	1	31
	Catalans										

A- Català de la zona urgellenca-lleidatana (la Segarra, la Noguera, l'Urgell, el Pla d'Urgell, el Segrià, les Garrigues, la Conca de Barberà).

B- Català pirinenc(La Vall d'Aran, l'Alta Ribagorça, el Pallrs Jussà, el Pallars Sobirà, l'Alt Urgell, la Cerdanya, Andorra).

C- Català de la zona centre(el Solsonés, el Berguedà, el Bages, l'Anoia).

D- Català de les comarques de Girona (el Ripollès, l'Osona, la Garrotxa, el Pla d'Estany, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, el Gironès, la Selva)

E- Català de les comarques de l'entorn de Barcelona (el Maresme, el Vallès Oriental, el Vallès Occidental, el Barcelonès, el Baix Llobregat, el Garraf)

F- Català de les comarques de Tarragona (l'Alt Penedès, el Baix Penedès, l'Alt Camp, el Baix Camp, el Tarragonès, el Priorat, la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Baix Ebre, el Montsià)

G- Català de lloc no precisat.

Per fer aquesta taula s'ha tingut en compte el lloc del qual eren originaris els morts o aquell en què havien residit habitualment, encara que, al moment de morir, visquessin en una població de la zona urgellenca.

Hispànics: castellans-andalusos, 1; bascos-navarresos, 2; aragonesos, 6; gallecs, 1; hispànics no precisats, 4; canaris, 1.

Altres: Irlandesos, 1.

Lògicament el predomini dels catalans és aclaparador, i, dintre d'aquest gran grup, els de la zona objecte de l'estudi (una mica ampliada amb la consideració de la totalitat del territori de les comarques). En altres paraules, majoritàriament es maten entre si la gent del propi territori o són les víctimes dels estrangers. Això ja havia de ser suposat, però confesso que havia esperat una més gran presència de pirinencs i centre catalans entre les víctimes. Potser siguin majoritàriament d'aquesta procedència els vint-i-un casos de catalans no precisats.

De francesos, honradament, n'esperava més, perquè n'hi havia a centenars a la zona abans del 1640 i encara a dotzenes entre el 1652 i el 1704. Per no parlar dels molts soldats francesos que van protagonitzar les tres grans guerres. Al capdavant, sabem que els francesos (en realitat, en molts casos hauríem de dir occitans) estaven sempre a un pas de la delinqüència i eren el blanc preferit de la violència dels naturals del país⁵⁸. Tanmateix se'n van sortir bastant bé de les atzagaiades criminals. Potser va facilitar llur supervivència la

58. Podeu veure'n bons exemples a ALMAZAN, Ismael, "Formes de delinqüència rural en la segona meitat del segle XVI. Procesos de la curia del batle de Terrassa (1570-1598)", *APCHMC*, 1984, v.2, pp. 2290-294. Lladonosa, *op. cit.*, pp. 329-342.

seva adscripció, en alguns casos, a coles de bandolers a les primeres dèades del sis-cents, la permanència en grans grups o cossos de tropa dels soldats durant les guerres i el caràcter pacífic i laboriós d'aquests immigrants després del 1652. Si més no, una cosa sí que resulta ben lògica: la gairebé total concentració dels francesos occits en els sis primers períodes.

Pel que fa als hispànics, llurs xifres de víctimes són, més o menys, les esperables. També llur repartiment en el temps (per bé que n'hauria esperat mes a 1690-1825). Així mateix, és normal el predomini dels aragonesos.

De gent d'altres procedències n'esperàvem algun més, compte tingut de les bones quantitats de tropes alemanyes, italianes, suïsses i hongareses que van actuar a la comarca en les guerres.

Finalment, en el tema dels homicidis i dels causants de la mort ens hem hagut de batre totalment en retirada. Aquesta indicació, sovintejada en documentació judicial, és molt escadussera en els llibres d'òbits. Els capellans moltes vegades no saben qui ha estat l'assassí; i, si sospiten d'algú, s'ho callen, sobretot si es tracta d'un parroquià. Quan donen una indicació en aquest sentit, gairebé sempre es tracta d'un cas molt clar, o bé d'una indicació genèrica del tipus de que algú l'han matat soldats. El gran nombre de casos en que era ignorat el culpable del crim ha fet que renunciéssim a elaborar una taula detallada; ens hem acontentat, per tant, a oferir els resultats globals.

Els homicides

Familiars	7	casos
Persones de l'entorn	28	casos
Lladres desconeguts	2	casos
Bandolers	6	casos
Soldats/guerrillers	36	casos
S'ignora	196	casos

Impossible pronunciar-se sobre cap extrem. Només sembla que els assassins són poques vegades gent de la pròpia família. D'altra banda, trobem molt minimitzats els casos de lladres anònims i bandolers que maten, sobretot per comparació amb els soldats. Cinc dels sis casos criminals amb bandolers assassins es concentren a 1615-1619. Finalment, constatar que la violència incontrolada de soldats i guerrillers mata sovint; per descomptat, gairebé només durant les guerres; 10 casos a 164-49, 9 casos a 1705-14, 12 casos a 1810-14.

LA CASUÍSTICA ANECDÓTICA.

Els qui sigueu curiosos i àdhuc un pèl morbosos, aquí teniu alguns casos destacats, cridaners, rics en particularitats. Potser cap no arriba a l'originalitat de la saragossana na Maria La Sus, assassinada l'agost del 1634 a base de llançar-la per la finestra amb una pedra ⁵⁹, però també tenen la seva substància.

A començaments del segle XIX vivia a Angleçola un jove carreter que es deia Ramon Vila i Nogués, el qual es va convertir en el lladre i assassí més cèlebre de tota la comarca. Sembla el típic psicòpata, car desde la seva joventut es va dedicar a robar per sistema i, finalment, a matar amb una sang freda que esparverava. Aquí passarem per alt els seus robatoris i ens centrarem en els assassinats que cometé, tots a Angleçola.

Així, una nit va pujar pel balcó a la cambra on dormia el metge Ramon Carulla, amb la intenció de robar-lo. Com que l'home es va despertar i es va posar a cridar, en Vila el va matar, escanyant-lo al mateix llit. Després li va robar moltes monedes que va trobar en un bagul i en un morralet. Una altra vegada va entrar a la tauleria de la vídua Raimunda Minguell, va escanyar-la amb les mans i li va robar 8 o 9 duros d'una caixa. L'homicidi, de bracet amb el robatori, doncs.

Un cas ben esgarriós, el va protagonitzar l'any 1806. Un dia de primavera va cridar una nena de la vila que només tenia 7 anys, la va

59. són Calvo, *op. cit.*, pàg. 213.

fer entrat a la seva casa, la va dur a la seva pròpia habitació i allí la va escanyar. Després la va enterrar al pis d'una torre propera al seu corral. La nena es va donar per desapareguda i no van trobar el seu cadàver fins a l'any 1813, quan Vila va confessar els seus crims.

El gener d'aquest 1813 va batre el seu propi rècord amb un triple crim que és, sens dubte, un dels més espectaculars homicidis múltiples de la zona. En una de les cases principals de la Vila, cal Peguera, va matar , de nit, un fadrinet de 16 anys, una minyona soltera de 70 i un pagés casat de 40 (que potser n'era el parcer). Tot sembla indicar que va set precisament la investigació d' aquest triple crim la que va permetre detenir en Vila. l'1 de març feia una carta -confessió en què resumia els seus antics delictes. Dos dies després era ajusticiat al garrot (per bé que algú ha escrit que va ser esquarterat per quatre cavalls). Tenim el seu òbit a Tàrrega el 3 de març de 1813; lapartida indica que morí “de mort violenta”, que tenian 32 anys i que era mestre de carros ⁶⁰. Anglesola, queva etnir molt pocs crims al XVII i al XVIII, es va tornar un punt negre durant els primers anys del XIX i en això una notable part de la culpa la va tenir el carreteret Vila.

No tots els casos eren protagonitzats per un assassí tan refinat i “professional” com l'anterior. Però la truculència podia ser la mateixa. Com és ara el cas del pedrenyaler Joan Martínez, que el juliol de 1613 va matar la seva dona Lluïsa Tomàs, degollant-la. El fet ocorregué a Tàrrega, que era on vivia el matrimoni. L'homicida era natural de Ciutadilla. La víctima, de Tàrrega, i tenia 24 anys. Es van casar el 20-4-1611 i, per tant, l'homicidi es produí 2 anys i 3 mesos després del casament ⁶¹.

L'agost del 1622 van matar al terme de Verdú n' Andreu Solà “Lo

60. BELLMUNT, Joan, *Fets, costums i llegendes. L'Urgell*, I. Lleida, pagès editors, 1991, pp. 96-97. APA, *Llibre d'òbits 1714-1815*, folis 440-441. APT, *Llibre d'òbits 1783-1821*, foli 315v. *La Vall de Corb*, llibre citat, pàg. 124. Sembla que en Vila va cometre també més d'una violació. Quant a la forma com morí, potser primer el van executar al garrot i després van esquarterar-lo amb els cavalls, quan ja era cadàver?

61. APT, *Llibre d'òbits 1605-1730*, foli 25. També recosntitució familiar de la vila.

Pai”, en uns olivers. Degué ser homicidi bastant cruel, car el cos estava “ferit de punyalades y lo cap xafat a colps de pedres y molt mal agujat”⁶².

A Tàrrega, el febrer del 1623 el satre Jaume Vilaplana va matar d’una escopetada la seva dona Catreina Vinyals. Ella tenia només 20 anys i 11 mesos; ell, 26 i 6 mesos. S’havien casat el 15-9-1619; ella, amb 17 anys; ell, amb 23⁶³.

El mateix mes de febrer del 1623 i gairebe´ paral·lelament es produïa a Verdú un altre cas digne de figurar en una antologia de la sèrie negra de la comarca. En Joan Grasida era ofegat al seu propi llit. Van tenir a veure en el crim sa muller Paula, un tal jove Joan Golanor (natural de Mont-roig del bisbat d’Urgell, però habitant de Tàrrega) i un tal Bartomeu Minguella (fadrí de Guimerà). Van enterrar el cadàver secretament en una vinya del terme de Tàrrega, sota una paret nova que van fer. Uns mesos després, a primers de juliol, fou trobat el cadàver, i el dia 6 van dur-lo a enterrar a Verdú; ho van fer a les 11 de la nit, privadament i sense cap solemnitat, perquè feia molt mala olor. El Joan Golanor, que ho va confessar tot, va ser penjat a Verdú uns dies després. No sabem què els va passar a la Paula i al Bartomeu Minguella⁶⁴. Aquest és un dels molts crims que hi hagué a Verdú aquests anys.

I encara en altre cas d’aquests primers anys ‘20 del segle XVII, tan sanguinaris. El juliol de 1624, la Caterina Ferrer, de baldomar (la noguera) però resident a Tàrrega, era cosida a punyalades pel seu home, Jacint Anglada. N’hi va donar fins a 13; “molt injustament”, anota el capellà targarí, que no sabem si no trobà una expressió millor o és que intenta de fer humor negre. Portaven només 3 anys de matrimoni, car s’havien casat el 13-6-1621⁶⁵. Casar-se a Tàrrega en aquella època tenia, per tant, el seu perill...

62. APV, *Llibre d’òbits 1596-1636*, foli 311v.

63. APT, *Llibre de casaments-òbits-confirmacions (1605-1666)*, foli 49v. També reconstituïció familiar de la vila.

64. APV, *Llibre d’òbits 1595-1636*, foli 318.

65. *Llibre de casaments-òbits-confirmacions (1605-1666)*, ff. 54v i 20v.

La guerra dels Segadors, que va possibilitar una violència incontrolada per tota la zona, va portar també alguns acarnissaments amb les víctimes dignes de ser recordats. Com el cas del pastor francès Domènec Claver, assassinat l'agost de 1643 a les portes del corral del Mas d'en Pollina, als afores de Conesa; li van donar no gens mens 3 escopetades i 9 punyalades...⁶⁶ O com el cas del també francès Gillem Antich, moliner del molí de la Sinoga, al terme de St. Martí de Riucorb, assassinat el gener del 1650 d'una sobirana esbatussada: 'uns homens deixats de la ma de deu li donaren tants colps y maltractaren de tal manera, que morí de això' ⁶⁷. Els dos podrien ser actes de fòbia antifrancesa, tot i que en el primer potser hi van entrar motiu de revenja familiar.

El desembre del 1704 van matar a Tàrrega una "creatura recent nada", que va ser ofegada al pou d'una de les cases principals de la vila. L' homicida, una dona que sembla sa mare, era a l'hospital i van declarar sometent per treure-la d'allí ⁶⁸. L' òbit d'aquesta criatura no consta al registre potser perquè no van pagar drets d'enterrament. Quants casos d'infanticidi com aquest se'ns escaparan, als qui estudiem l'antiga societat?

El març de 1706, al terme dels Oberchs, entre Golmès i Utxafava (el Pla d' Urgell), un tragner de Tarroja de Segarra però que vivia a Bellpuig, Anton Artigues i Rocamora, és interceptat per una partida de soldats de cavalleria de Felip V. Aquests soldats devien formar part del gran exèrcit de 14000 homes que anava a assetjar Barcelona. Els soldats van prendre al pobre tragner una mula carregada d'arengades i un jument. Segurament van maltractar-lo, perquè consta que l'home no podia caminar. Va ser llavors quan "le pagaren una escopetada que li feren eixir lo cervell per la boca". Un veí de Sidamon va veure el crim, i van identificar el cadàver quatre homes de Golmès. Enterrat a aquesta població, al cap de vuit dies el cadàver

66. Valentí Gual, al llibre de DD. AA. *Conesa*, Rafel Dalmou, 1989, pàg. 185.

67. APB, *LLibre d'òbits-casaments-confirmacions (1609-1670)*, foli 211.

68. AHCT, f.m.T, *Libre de consells 1698-1715*, foli 185.

fou traslladat a Bellpuig, a la sepultura dels confreres del Roser ⁶⁹.

L'octubre del 1751, el metge de Tàrrega en Josep Pinyol fou llançat mordassat a un pou interior d'una casa de la vila. Hom acusà dels crim els altres dos metges de Tàrrega; el doctor Jose Lafarga i Prats (batejat a Tàrrega el 27-6-1716) i el doctor Magí Antoni Argelich i Serra (nascut a Cervera el 27-3-1720 i establert a Tàrrega el 1747). Entre ells dos i el doctor Pinyol hi havia una sorda rivalitat professional, amb violentes discussions i polèmiques públiques, per la qual cosa no és estrany que hom sospites d'ells. De manera que n'Argelich i en Lafarga foren empresonats. En el judici no fou provat que ells fossin els criminals, però van ser desterrats. Es van instal·lar a Madrid. La casualitat va voler que, a Madrid mateix, un soldat moribund confessés a un capellà que havia estat ell qui havia mort el Dr. Pinyol, per venjança. Reivindicats i famosos, els Drs. Argelich i Lafarga, van tenir a la capital un èxit professional esclatant. En Josep Lafarga arribà a metge de cambra del rei Carles III; quan al dr, Magí Antoni Argelich, esdevingué el metge preferit de la noblesa madrilenya i va morir a la capital el 16-8-1790 ⁷⁰.

El 1810 es va produir al terme de Bellpuig un altre d'aquells casos autenticament truculents. La dona del general francès establert a la vila estava embarassada — sembla que de bessonada— i el seu marit a va fer sortir de la població. La trasladava en carro un home de Belluig que era conseller de l'ajuntament. Pel camí els van sortir a trobar tres individus, que eren de Bellpuig mateix i que tal vegada fessin de guerrillers. Van violar la dona i la van matar, però no van fer res a l'acompanyant. En saber-ho, el general francès va embogir d'ira i va voler fer una matança entre els bellpugencs com a revenja. Van aconseguir d'apaigavar-lo i, finalment, el militar va acceptar de matar només tres membres de l'ajuntament, en represàlia i perquè servís d'escarment. Dels culpables del crim mai no se'n va saber res més. L'acompanyant de la víctima va salvar la vida i molts anys

69. PALAU, Josep M. *Golmés: recull històric*, Golmés, Ajuntament, 1983, pp. 79-80.

70. N Agustí, *Llibre de Cervera*, Barcelona, Curial, 1977, pp. 425-427. També reconstitució familiar de Tàrrega.

despres, el 1857, marxà en pelegrinatge a St, Jaume de Compostel.la, cosa que havia promés com a vot si sortia viu d'aquella tragèdia ⁷¹.

L'octubre del 1820 trobaren al terme de Golmés, en una era prop el camí ral, estès damunt un munt de pallot, un home desconegut que no va poder ser identificat perquè no duia cap document. La brutalitat d'aquells anys queda ben exemplificada en el seu cas, puix tenia el cap desfigurat i li havien tallat les mans i els genitals ⁷².

I el maig del 1823 moria bàrbarament als afores de Cervera el coronel de l'exèrcit reialista Pau Miralles. Aquest hisendat de Cervera, pare de set fills i home molt proper al clergat, malgrat tenir el recolzament de l'ajuntament constitucionalista de la seva ciutat, va encapçalar-hi l'aixecament reialista el 9-5-1822. Es va convertir en un important líder guerriller, va protagonitzar força batalles i va entrar diversos cops a Cervera li va valer el grau de coronel i el va convertir en un dels guerrillers odiats pels constitucionalistes. Aquell maig de 1823, restes d'una columna de milicians i miquelets van atacar Cervera. En Miralles es va refugiar al turó on hi havia l'ermita de St. Ermengol, però es va quedar sol, perquè els seus col.laboradors, o el van abandonar, o van morir. Va ser capturat i allí mateix, sense formació de causa ni respecte per les normes de la guerra, un miquelet de Sanatüja, Joan Porta, li va tallar el cap a cops de sable, cosa que cal considerar a tots els efectes, una assassinat. Van exhibir el cap pels carrers de Cervera i després el van dur a Lleida, on el van penjar d'un pal als afores de la ciutat, al costat, de la carretera. Un fill seu Josep, també va ser guerriller i també va ser cruelment mort. Això a la I Guerra Carlina ⁷³.

I no vull acabar aquest recull sense esmentar un cas ben exòtic.

71. BACH, Antoni, *Bellpuig i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*, Barcelona, FSVC, 1972, pàg. 239. Torres, Jaume, "La batalla...", art. cit., pàg. 26. Torrens, Josep M., "...La cronologia de la família Torrens", art. cit., pàg. 12.

72. Palau, *op. cit.*, p. 108.

73. RAZQUIN, Jose M, "Los Miralles, guerrilleros realistas y del carlismo" *Ilerda*, XXXVIII, 1977, pp. 103-105. RUBIO, Daniel, "Apropament al Trienni Liberal a Cervera (1820-1823). Partides reialistes i milicians" *Miscel.lània Cerverina*, VI, 1988, pp. 162-164. Informe de 8 pàgines imprès per Bernat Pujol a la Universitat de Cervera, pàg. 5; lligat en un llibre de registre de l'AHCT, f.m. T.

Cas que no he inclòs al treball perquè no tinc la constància segura que hagués mort però que resulta ciuriosíssim. A començament de maig del 1654 arribà a Anglesola un moro, que va insistir que volia batejar-se. A la vila aleshores hi havia tropa, cosa que no queda clar si té relació amb el cas o no. A cap de pocs dies, algú va donar al moro una estocada al coll, ‘des de la qual tenie (de) morir’. com que tot indicava que “Moririe molt prest” i ell insistia a fer-se cristià, el van examinar de doctrina, ell renegà “una y moltes vegades dela secta de maoma”, i, finalment, el van batejar el dia 10 de maig en una casa particular car no podia anar a l’església . Li van posar de nom Joan ⁷⁴. Fóra molt possible que aquest pobre diable hagues mort a Anglesola mateix al cap de poc temps, però, com que no en tinc plena seguretat, he preferit bandejar el cas de l’estudi estadístic. De qualsevol manera, aquí queda citat.

El mètode de la mort

	Arma de foc (1)	Arma blanca amb penetra- ció	A cops (3)	Escanyament ofegament penjament	Degollament	No consta
1600-04	1	-	-	-	3	1
1605-09	2	-	-	-	-	3
1610-14	8	1	-	-	2	1
1615-19	3	2	1	-	-	4
1620-24	5	5	1	1	-	4
1625-29	3	-	-	-	-	2
1630-34	5	2	-	-	-	1
1635-39	7	-	-	-	-	2
1640-44	9	2	1	-	-	5
1645-49	6	-	-	-	-	14
1650-54	9	1	1	-	-	9
1655-59	1	-	-	-	-	4

74. APA, *Llibre de baptismes 1601-1662*, foli allargat lligat a l’interior com un afegit al volumet i que es correspon amb els folis 169 i 170.

1660-64	-	-	-	1	-	1
1665-69	8	-	-	-	-	-
1670-74	1	1	-	1	-	-
1675-79	2	1	-	-	-	2
1680-84	5	-	-	-	-	4
1685-89	4	-	-	-	-	1
1690-94	3	-	-	-	-	1
1695-99	2	-	-	-	-	-
1700-04	-	-	1	1	-	2
1705-09	5	1	-	-	-	2
1710-14	3	-	-	-	-	3
1715-19	-	-	1	-	-	1
1720-24	-	1	-	-	-	-
1725-29	-	-	-	-	-	-
1730-34	-	-	-	-	-	-
1735-39	1	-	-	-	-	-
1740-44	-	-	-	-	-	-
1745-49	-	-	-	-	-	-
1750-54	-	-	-	1	-	-
1755-59	-	-	-	-	-	-
1760-64	-	-	-	-	-	-
1765-69	1	-	-	-	-	-
1770-74	-	-	-	-	-	-
1775-79	-	-	-	-	-	-
1780-84	-	-	-	-	-	-
1785-89	1	-	-	-	-	3
1790-94	-	-	-	-	-	2
1795-99	-	-	-	-	-	-
1800-04	2	2	-	-	-	7
1805-09	2	1	-	5	-	3
1810-14	6	2	1	2	-	18
1815-19	-	1	-	-	-	-
1820-25	3	1	-	-	1	21
Total	108	24	7	12	6	118

(1) Escopetada, pedrenyalada, mosquetada, pistolada

(2) Punyalada, estocada, ganivetada

(3) De bastó, de pedra, d'aixada.